

Др Никола Милосављевић, доцент
Правног факултета Универзитета у Крагујевцу
ORCID: 0000-0003-0208-2807

Прегледни научни рад
УДК:347.78:34(4-672EU)
DOI: <https://doi.org/10.46793/7623-154.545M>

ГЕНЕРАТИВНА ВЕШТАЧКА ИНТЕЛИГЕНЦИЈЕ ЈЕ ОБУХВАЋЕНА ИЗУЗЕТКОМ ЗА РУДАРЕЊЕ ТЕКСТА И ПОДАТАКА? – ПРЕСУДА ПОКРАЈИНСКОГ СУДА У ХАМБУРГУ *LAION**

Резиме

Генеративна вештачка интелигенција као облик вештачке интелигенције представља један од највећих изазова са којим се до сада сусрело ауторско право. Могућност да се применом вештачке интелигенције створе уметничка дела која могу парирати ауторским делима створеним од стране аутора може водити потпуном краху људске креативности и у потпуности изменити ауторско право како га знамо. У јеку ових друштвених промена Покрајински суд у Хамбургу (*Landsgericht Hamburg*) донео је првостепену пресуду у спору *Kneschke v. LAION* између носиоца ауторског права и компаније која учествује у развоју генеративне вештачке интелигенције. Анализа ове пресуде, као једне од првих у овој области, представља значајн извор сазнања за право интелектуалне својине, због чега она завређује велику пажњу у упоредној теорији. Аутор ће, у раду који следи, изнети најзначајније елементе пресуде и спровести њену анализу, а након тога дати у предвиђање могућих последица до којих ова пресуда може да доведе.

Кључне речи: генеративна вештачка интелигенција, ауторско право, пресуда *LAION*, рударење текста и података.

1. Увод

Спорови између носилаца ауторског права и компанија које развијају генеративну вештачку интелигенцију се последњих година све више

* Рад је резултат научноистраживачког рада аутора у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2025. годину, који се финансира из средстава Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије.

умножавају како у САД тако и у Европи. Генерално гледано спорно у свим овим случајевима јесте чињеница да генеративна вештачка интелигенција користи постојећа ауторска дела и на бази њих развија нове текстове, слике, музику итд. Титулари ауторског права су стога забринуте да би ова новостворена дела, која не захтевају готово никакав труд, време и средства, могла у потпуности да потисну ауторска дела створена од стране људи. С друге стране, интерес развоја вештачке интелигенције представља један од приоритета у данашњем свету, те се и ти интереси морају узети у обзир. Већина спорова и даље није решена ни на првостепеном нивоу. Изузетак је Покрајински суд у Хамбургу који је у септембру 2024. године донео првостепену пресуду¹ у једном оваквом спору.

У раду који следи ћемо најпре одредити контекст овог спора, на тај начин што ће укратко објаснити начин функционисања генеративне вештачке интелигенције и појаснити значење законских одредаба немачког Закона о ауторском праву² које су нам од значаја за овај спор. Након тога ће бити изнети чињенични наводи странака и резонување суда у најзначајнијим деловима. На крају ће бити дати коментари на пресуду и бити изнете могуће даље последице резонувања суда.

2. Пресуда *LAION*

2.1. Начин функционисања генеративне вештачке интелигенције и правни оквир спора

Генеративна вештачка интелигенција представља врсту или облик вештачке интелигенције усмерен на то да према команди задатој од стране корисника (промпту) ствара односно генерише садржај.³ Како би вештачка интелигенција генерисала садржај потребно је обезбедити јој инпуте, односно податке на основу којих она може закључити на који начин треба да креира садржај, а након тога и да га креира. Ово се дешава у неколико фаза. Најпре је неопходно да се подаци мапирају, тј пронађу на интернету, што се другачије назива кравлинг (енг. *to crawl* – букв. пузити). Кравлинг, односно мапирање података, некада може бити праћено привременим копирањем материјала који се прикупља које онда називамо скрепинг (енг. *to scrap* – букв. стругати).

¹ *Landsgericht Hamburg, Kneschke v. LAION*, 310 O.22723 von 27.09.2024. (у даљем тексту *LAION*).

² *Urheberrechtsgesetz vom 9. September 1965 (BGBl. I S. 1273)*, das zuletzt durch Artikel 28 des Gesetzes vom 23. Oktober 2024 (BGBl. 2024 I Nr. 323) geändert worden ist (У даљем тексту *UrhG*).

³ *Napitupulu, P. A., Sinaga, C. A. F., Hasugian, A. L. P., The Implication of Generative Artificial Intelligence towards Intellectual Property Rights (Examining the Multifaceted Implications of Generative Artificial Intelligence on Intellectual Property Rights)*, *West Science Law and Human Rights*, 1(3)/2023, стр. 275.

Подаци се по правилу састоје од постојећи ауторских дела текста, слика и музике, зависно од тога шта је потребно да вештачка интелигенција генерише. Подаци се потом складиште у паровима састављеним од речи и слика које називамо још и токен.⁴ Парови речи и слика заправо представљају слику и опис онога што се налази на слици. Након тога, подаци бивају филтрирани од неприхватљивог садржаја (нпр. порнографије) и двоструких копија као и неадекватних описа, а на крају кодирани, односно нумерички представљени. Овако формиран скуп кодираних података служи да се на њему тренира основни модел (енг. *foundation model*).⁵ Основни модел се карактерише тиме што „разуме“ основне везе између података и може то применити у више различитих сврха. Након тога основни модел се користи за тренирање конкретних модела вештачке интелигенције, као што су *ChatGPT*, *Stable Diffusion*, *Midjourney* итд, и који се користе за обављање конкретних садржаја.⁶ Код генерисања слика суштина је да парови слика и речи буду представљени машински читљивом коду, који представља њихову апстракцију (токен) и та апстракција приликом генерисања новог садржаја бива дифузирана и декодирана и поново представљена одговарајућом сликом.⁷ Начелно, овде не долази до копирања садржаја у дословном смислу, имајући у виду да је једина информација која се преноси апстрактни токен, и који не бива пренет у потпуности на новокреирани садржај, већ вештачка интелигенција на основу њега уочава везе и „учи“ како да креира садржај, услед чега се „кида“ ланац преноса.⁸ Другим, речима, не долази до декомпоновања на пикселе и поновног састављања, већ апсраховања садржаја и преноса те апсраховане информације која се накнадно декодира. Зато се овај метод назива и методом ауто-енкодирања.⁹

У периоду пре развоја генеративне вештачке интелигенције, постојало је уверење да ће вештачка интелигенција служити првенствено издавању значајних информација из великих група података (тзв. *big data*) чиме ће помоћи научном и технолошком развоју. Тај поступак издавања је назван рударење текста и података (енг. *text and data mining*). Међутим, у великим

⁴ Widla, B., *Thou Shalt Not Conduct Research on Software? Text and Data Mining of Computer Programs in the Current EU Copyright Framework*, GRUR International, 74(1)/2025, стр. 5.

⁵ Henderson, P., Li, X., Jurafsky, D., Hashimoto, T., Lemley, A. M., Liang, P., *Foundation Models and Fair Use*, Journal of Machine Learning Research, 24(1)/2023, стр. 4.

⁶ Lim Saw, C., Zhi Yang Tan, B., *Unpacking Copyright Infringement Issues in the GenAI Development Lifecycle and a Peek into the Future*, Computer Law & Security Review, 58, 2025, стр. 6.

⁷ Murray, D. M., *Generative AI Art: Copyright Infringement and Fair Use*, SMU Science and Technology Law Review, 26(2)/2023, стр. 295.

⁸ Leistner, M., Antoine, L., *TDM and AI Training in the European Union – From ‘LAION’ to Possible Ways Ahead?*, GRUR International, 2025, стр. 14.

⁹ Sag, M., *Copyright Safety for Generative AI*, Houston Law Review, 61(2)/2023, стр. 317.

групама података су се могли наћи и подаци заштићени ауторским правом. Из наведених разлога на нивоу Европске уније је усвојена Директива о ауторском праву на јединственом дигиталном тржишту.¹⁰ Одредбама чл. 3. и 4. *CDSM* Директиве били су предвиђена ограничења ауторског права у сврхе рударења текста и података, с тим да је првим изузетком предвиђено рударење у научно-истраживачке сврхе, док је другим било предвиђено рударење у било које сврхе, под условом да оно није забрањено од стране аутора. У теорији се већ дуже време води научна расправа о томе да ли се рударење текста и података може изједначити са мапирањем и прикупљањем података, које се врши у циљу тренирања вештачке интелигенције. Од значаја је поменути и одредбу чл. 5. Директиве о хармонизацији одређених аспеката ауторског и сродних права у информатичком друштву.¹¹ Одредбом чл. 5. ст. 1. *InfoSoc* Директиве је предвиђено ограничење за привремено копирање ауторског дела, који се првенствено користио ради омогућавања функционисања интернета и кеш меморије, будући да су у раду настајале копије ауторских дела које нису имале комерцијални значај. Својевремено је истицано у теорији да се наведеним ограничењем не може обухватити рударење текста и података, услед чега су наведена ограничења из чл. чл. 3. и 4. *CDSM* Директиве. Поред наведене одредбе од значаја су нам и одредбе чл. 7 ст. 2. *CDSM* Директиве у вези чл. 5. ст. 5 *InfoSoc* Директиве којима се прописује да се ограничења искључивих ауторских права могу применити само у посебним случајевима, уколико такво коришћење није у супротности са нормалном употребом дела или друге субјективне материје и уколико се тиме неразумно не вређају легитимни интереси аутора. Реч је заправо о „тесту у три корака“ предвиђеном Бернском конвенцијом и који представља заправо контролу сваког ограничења пре његовог увођења.¹²

Наведене одредбе права Европске уније су транспоноване у национално право држава чланица (имајући у виду да је реч о директивама). У немачкој су наведене одредбе транспоноване у чл. 44a, 44b и 60d *UrhG*, који су нам од значаја за разумевање спора. Одредбом чл. 44a *UrhG* се предвиђа да ће бити дозвољене радње привременог умножавања уколико су случајне и пролазне и представљају саставни и битни део технолошког процеса и чија је једина сврха да омогући: 1. пренос података у рачунарској мрежи између трећих лица преко

¹⁰ Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC, *OJ L 130*, 17.5.2019, pp. 92–125, (У даљем тексту *CDSM* Директива).

¹¹ Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society, *OJ L 167*, 22.6.2001, pp. 10–19, (у даљем тексту *InfoSoc* Директива).

¹² У Закону о ауторском и сродним правима (Сл. гласник РС, бр. 104/2009, 99/2011, 119/2012, 29/2016 - одлука УС и 66/2019, у даљем тексту *ЗАП*) овај тест је предвиђен одредбом чл. 41.

посредника или 2. законито коришћење, ауторског дела или другог заштићеног материјала које нема засебан економски значај.¹³

У одредби чл. 44b *UrhG* је садржан општи изузетак за рударење текста и података и њиме се предвиђа да рударење текста и података представља аутоматску анализу појединачног или неколицине дигиталних или дигитализованих ауторских дела у циљу прибављања информација, посебно шаблона, трендова и корелација. Ставом другим је одређено да је дозвољено умножавати ауторска дела, којим је приступљено на законит начин, у циљу рударења текста и података. Умножени материјал се мора избрисати након што више није потребан за рударење текста и података. Ставом трећим је одређено да коришћење у складу са претходним ставом је дозвољено само ако носилац ауторског права то изричито није забранио. Уколико су дела доступна на интернету забрана коришћења ће важити само у случају да је она учињена у машински читљивом облику.

Конечно, одредбом чл. 60d *UrhG* је предвиђен изузетак за рударење текста и података у научно-истраживачке сврхе и то тако што је одређено да је дозвољено вршити рударење текста и података у научно-истраживачке сврхе уколико је то у складу са одредбама тог члана. Ставом другим се одређује да рударење могу вршити само научно-истраживачке организације у које се убрајају универзитети, научни институти и друга тела која врше научна истраживања под условом да: 1. настоје да остваре некомерцијални циљ; 2. ако реинвестирају све остварене профите поново у истраживање или 3. делују у јавном интересу на основу одобрења државе. Рударење текста и података неће моћи да врше оне научно-истраживачке организације које сарађују са приватним предузећима која остварују извештајан ниво утицаја на научно-истраживачку организацију или остварују преференцијални приступ резултатима које оствари научноистраживачка организација. Ставом трећим се исто одобрење даје за библиотеке и музеје. Ставом четвртим се одређује да лица која имају право да спроводе рударење текста и података могу умножени материјал учинити доступним 1. специфичном ограниченом кругу лица за њихов придружени научно-истраживачки рад и 2. трећим лицима која надзиру квалитет научног истраживања. Чињење јавно доступним наведених података се мора окончати након што се заједничко истраживање или надзор заврше. Ставом петим је дата могућност да се умножени материјали држе од стране лица које је овлашћено на рударење докле год су потребни за истраживање или надзор квалитета истраживања, док се ставом шестим одређује да у том случају

¹³ Садржински иста одредба је садржана и у чл. 38. Закона о ауторском и сродним правима Републике Србије. Ограничења за рударење текста и података нису унета у наше право, иако је CDSM Директива донета још 2019. године што је критиковано у теорији. Вид. Поповић, В. Д., *Ограничења ауторског и сродних права: препрека или подстицај развоју вештачке интелигенције*, Зборник радова: Вештачка интелигенција - изазови у пословном праву, Београд, 2024, стр. 42.

они морају обезбедити адекватне заштитне мере за наведене умножене материјале.

Имајући у виду наведени чињенични и правни оквир сада је потребно да се упознамо са чињеничним стањем случаја пресуде *LAION*. Након тога ће ставови које је суд заузео бити јаснији.

2.2. Наводи странка

У тужби, на рочишту и поднесцима тужилац је навео да је тужени удружење основано 07.07.2021. године. Тужени се бави стварањем скупова података састављених од парова текста и слика које јавно нуди бесплатно. Овај скуп је табеларни документ који се састоји од информација о локацији на интернету јавно доступних слика као и описа садржине тих слика (алтернативни текст). Наведени скуп податка обухвата око 5,85 милиона парова слика и текста, који се могу користити за тренирање вештачке интелигенције. Наведени скуп података је настао након оснивања туженог 2021. године. Тужилац је екстраховао *URL* адресе јавно доступних слика и скинуо слике на своју меморију. Након тога је софтвер туженог анализирао слике како би утврдио да ли уз слику постоји адекватан опис садржаја који се налази на слици. Сlike које нису имале адекватан опис су филтриране и изостављене. Са преосталих слика су преузети метаподаци и скинута *URL* адреса слика и опис слике и унети у скуп података. Међу странкама је спорно јесу ли ускладиштене слике након тога биле обрисане. Носилац ауторских права за слике које су скинуте и анализиране од стране туженог је фотографске агенција из САД, чији је тужилац док је тужилац аутор спорних фотографија који је на агенцију пренео своја права. На сајту наведене фотографске агенције је била наведена забрана примене аутоматских обрада, података, ботова или слично на слике које се налазе на сајту агенције или било који садржај у било које сврхе укључујући скидање, индексирање, скреповање било ког садржаја сајта. Тужени је, по схватању тужиоца, извршио повреду ауторског права репродукцијом фотографија као делу процеса анализе података. Тужилац је истакао и да наведена повреда није обухваћена ограничењима предвиђеним чл. 44a, 44b и 60d *UrhG*. Члан 44a *UrhG* се не може применити будући да се скидање са интернета које је извршио тужени не може сматрати привременим у смислу наведеног члана. Такође, чл. 44b *UrhG* се не може применити имајући у виду да се преузимање података које је извршио тужени у циљу тренирања вештачке интелигенције не може сматрати рударењем текста и података у смислу наведене одредбе. Према оцени тужиоца европски законодавац приликом предвиђања ограничења из чл. 4. *CDSM* Директиве, односно немачки у односу на чл. 44b *UrhG*, није имао у виду наведени начин коришћења као рударење текста и података. Под рударењем текста и података се подразумева само коришћење информација које су садржане у подацима, а не сама садржине ауторског дела. Скреповањем у циљу тренирања вештачке

интелигенције се не извлаче само информације већ и сама садржина ауторског дела и то у циљу стварања производа који конкурише ауторском делу. Коначно, наведеном радњом се ствара паралелна архива што није дозвољено по чл. 44b *UrhG*. Ово није у складу са „нормалном употребом“ ауторског дела која је предвиђена као услов и чл. 7 ст. 2. *CDSM* Директиве у вези чл. 5. ст. 5. *InfoSoc* Директиве, будући да масовном употребом ауторских дела у циљу тренирања вештачке интелигенције може доћи до тога да ауторска дела створена од стране аутора не буду више конкурента будући да се дела створена од стране вештачке интелигенције нуде без накнаде.¹⁴

По оцени тужиоца, чак и да се прихвати да је овај вид коришћења рударење текста и података, ограничење из чл. 44b *UrhG* се не може применити будући да је носилац ауторских права на свом сајту јасно забранио коришћење слика за рударење текста и података, што се односи и на тужиоца као његовог правног претходника. У погледу читљивости изјава је била јасно читљива за људе, а такође је било могуће да је и машина прочита имајући у виду да је писана штампаним словима. У погледу ограничења предвиђеног чл. 60d *UrhG* истакуто је да тужени не представља научну институцију већ своју делатност обавља у комерцијалне сврхе, а не у сврхе научног истраживања. Поред тога чланови тима туженог су уједно и чланови друштава која се на комерцијалној основи баве развојем вештачке интелигенције и која су финансирала делатност туженог у циљу развоја вештачке интелигенције и по том основу основу остварују контролу над туженим. Стога се не може сматрати да тужени обавља истраживања у некомерцијалне сврхе, те се стога не може позивати да рударење обавља на основу изузетка из чл. чл. 60d *UrhG*. Коначно, не може се прихватити аргумент туженог да је објавом фотографија тужилац дао тзв. прости пристанак на обраду будући да није фотографије учинио слободним за преузимање већ њихово преузимање условио плаћањем лиценцне накнаде. Од суда је тражио да туженом забрани да настави са радњама повреде под претњом новчане казне у износу од 250.000 евра или казном затвора од шест месеци.¹⁵

Тужени је у одговору на тужбу, поднесцима и расправи навео да оспорава наводе тужбе у целости. Истакао је да тужилац није легитимисан да поднесе тужбу имајући у виду да није носилац ауторског права за фотографије, већ лице које је створило фотографије. Истакао је да скидање фотографија са интернета је привремено, те стога не представља повреду ауторског права већ је обухваћено ограничењима из 44a, 44b и 60d *UrhG*. У погледу чл. 44a *UrhG* је истакао да су фотографије само привремено биле ускладиштене ради анализе и након тога аутоматски трајно избрисане, те репродукција није имала комерцијални карактер. У погледу изузетка из чл. 44b *UrhG* истакао је да је управо намера законодавца код прописивања ограничења за рударење текста и

¹⁴ *LAION*, стр. 2-3.

¹⁵ *Исто*, стр. 4-5.

података била да се њиме обухвати и екстраховање мета-података за потребе тренирања вештачке интелигенције. Истакао је да није формирана паралелна архива већ су само ускладиштени хиперлинкови који воде до слика. С друге стране није могуће применити изузетак из одредбе чл. 44b ст. 3. *UrhG* будући да тужилац није на адекватан начин изјавио забрану рударења текста и података на његовим сликама. Ово стога што наведену изјаву није истакао тужилац, већ његов правни следбеник, зато што наведена изјава није била транспарентна већ садржана у општим условима пословања те стога није била довољно експлицитна и зато што није била машински читљива што је сходно наведеној одредби био услов. Чињеница да је написана људским језиком и да софтвер може обрадити текст написан људским језиком не значи да је она била у машински читљивом облику који је софтверу аутоматски препознатљив, односно другим речима кодиран. У сваком случају у наведеној забрани није изричито предвиђено рударење текста и података. Осим тога у време када је забрана била унета у опште услове пословања, одредба чл. 44b ст. 3. *UrhG* још није била ступила на снагу тако да је носилац ауторског права није могао имати у виду. Коначно, испуњени су и услови за примену 60d *UrhG* имајући у виду да је тужени регистрован као удружење које се бави научним истраживањем, да наведено рударење врши у циљу развоја вештачке интелигенције у научне сврхе и да своје резултате чини јавно доступним преко интернета и даје могућност да се свако користи њима бесплатно ради унапређивања и развоја вештачке интелигенције. Истакао је да није од значаја чињеница да су неки од чланова тима туженог укључени у рад великих компанија које се развојем вештачке интелигенције баве на комерцијалној основи имајући у виду да су ова лица такође истраживачи и да код туженог свој рад обављају волонтерски, те да је неопходно да на другим радним местима зараде за живот. Такође, чињеница да се на скупу података туженог тренирају софтвери вештачке интелигенције који се нуде на комерцијалној основи није од значаја будући да су подаци јавно понуђени свакоме. Истакао је да тужени као *start up* не прима финансијску подршку од других компанија нити је пружила преференцијални приступ подацима другој компанији својим подацима због финансирања. Поред тога је истакао да су у конкретном случају слике биле учињене јавно доступним те је стога постоји прећутни пристајак на коришћење. Коначно, тужилац и сам прибавља приходе од лиценцирања слика створених применом вештачке интелигенције, те се основано поставља питање потребе за његовом правном заштитом.¹⁶

2.3. Резоновање суда

Суд је најпре истакао да нема места наводима туженог да тужилац није активно легитимисан за подношење тужбе, имајући у виду да на агенцију није

¹⁶ Исто, стр. 6-8.

пренео права на фотографијама на искључив начин. Такође, суд је као јасну чињеницу потврдио да је до коришћења ауторских дела дефинитивно дошло будући да су фотографије биле умножене на меморијски простор туженог, што је неспорно.¹⁷ Суд је одбацио наводе тужиоца да је његово коришћење обухваћено изузетком из чл. 44a *UrhG* будући да је за овај изузетак неопходно да долази до аутоматског брисања података без утицаја физичког лица чим се функција процеса који је планиран изврши. Репродукција и брисање након анализе фотографија коју је извршио тужени се не може сматрати аутоматском будући да није спроведена независно од радњи корисника, већ је било део процеса програмирања. Репродукција није била само успутни процес у поступку анализе, већ је била свесно учињена и цео процес је био активно контролисан током анализе.¹⁸

С друге стране, према оцени суда дискутабилно је да ли се тужени могао позвати на ограничење из чл. 44b *UrhG*. По оцени суда репродукција, односно скидање слика са интернета је било извршено у сврху рударења текста и података у смислу одредбе чл. 44b ст. 1. *UrhG*. Наиме, рударење текста и података се остварује репродукцијом која се врши ради анализе дигиталних и дигитализованих ауторских дела у циљу прикупљања информација и то посебно о обрасцима, трендовима и корелацијама. Иако има супротних ставова у теорији према оцени суда тужени је репродукцију вршио ради прибављања информација о корелацијама између описа слика, и описа слика на сликама. Корелација се састоји у постојању адекватног или неадекватног описа који прати слику и његовог филтрирања.¹⁹ Према оцени суда нема места примени такозване телеолошке редукције у тумачењу одредбе. Наиме, тужилац тврди да тужени својом репродукцијом врши не само издвајање информација из фотографије, већ саму фотографију, односно саму садржину ауторског дела. Суд је заузео став да између информације из дела и садржине ауторског дела, када је реч о дигитализованим делима, разлика није довољно јасна, те да информација уједно представља и садржину ауторског дела, због чега нема места телеолошкој редукцији. Осим тога, у одредби чл. 53. ст. 1. Нове Регулative о вештачкој интелигенцији Европске уније, рударење текста и података је изричито поменуто и установљена обавеза лица која развијају вештачку интелигенцију да се ускладе са правилима наведеног ограничења.²⁰ Такође, суд је одбацио аргумент тужиоца да коришћење ауторског дела на овај начин не представља „нормалну употребу дела“ у смислу одредаба чл. 7 ст. 2. *CDSM* Директиве у вези чл. 5. ст. 5. *InfoSoc* Директиве због тога што би коришћењем ауторског дела за тренирање вештачке интелигенције могло довести до пада вредности ауторских дела. Наиме, по оцени суда стварање

¹⁷ Исто, I.

¹⁸ Исто, I.1.

¹⁹ Исто, I. 2. а) 1) (а).

²⁰ Исто, I.2. а) 1) (b).

скуп података не представља исто што и само тренирање вештачке интелигенције. Предметни скуп података се може употребити за тренирање вештачке интелигенције, али му то не мора бити једина примена. Према утврђеном чињеничном стању није могуће несумњиво утврдити да ће скуп података бити употребљен за тренирање вештачке интелигенције. У моменту извршења радње репродукције није могуће знати хоће ли ти подаци уопште бити употребљени за тренирање вештачке интелигенције, нити да ли ће то тренирање бити успешно, нити да ли ће производ бити фотографија које ће бити конкурентне фотографијама тужиоца. Стога радња коју је тужени извршио само представља рударење текста и података из ауторских дела тужиоца.²¹

Међутим, оно што је према ставу суда спорно јесте питање забране у смислу чл. 44b ст. 3. *UrhG* коју је носилац ауторског права унео на свој сајт. Суд је мишљења да није од значаја чињеница да изјаву није изјавио тужилац, већ његов правни следбеник, нити је од значаја чињеница да није изричито поменуто рударење текста и података, те се наведена изјава може сматрати забраном у смислу чл. 44b ст. 3. *UrhG*. Оно што међутим остаје спорно јесте питања облика у коме је изјава дата. Изјава је дата у тексту општих услова која се налази на сајту на коме су се налазиле фотографије, те се са те стране може сматрати довољно транспарентном. Међутим, дискутабилно је да ли се дата забрана може сматрати машински читљивом. Иако је јасно да изјава није дата у кодираном облику (у виду фајла *robot.txt* или мета-тага), услед чега би неминовно била машински читљива, чињеница је да софтвери већ на овом нивоу развоја могу препознавати и очитати текст написан људским језиком. Строго тумачење појма машински читљиво, би потенцијално ставило у претерано повољну позицију лице које врши рударење текста и података, будући да би носилац ауторског права морао да уложи додатна средства да направи забрану која је кодирана и машински читљива. С друге стране, ако се прихвати став да је текст написан људским језиком такође машински читљив, то ствара обавезу за лице које врши рударење да потенцијално прибави такав софтвер за рударење које може разумети и људски језик. Мора се узети у обзир и тренутни технички развој и направити равнотежа интереса између лица које врши рударење и носилаца ауторског права. Стога, према оцени суда у овом тренутку није могуће дати јасан одговор на питање да ли је репродукција туженог била обухваћена ограничењем из одредбе чл. 44b *UrhG*, будући да суд није према утврђеном чињеничном стању могао да оцени да ли је текст написан људским језиком такође машински читљив.²²

Ипак, суд је оценио да то није значајно за решавање овог спора имајући у виду да су испуњени услови за примену ограничења из одредбе чл. 60d *UrhG*. Постоји више разлога за ово схватање. Тужени научно истраживање обавља

²¹ Исто, I.2. а) 1) (с).

²² Исто, 2. b)

без накнаде и строго у циљу развоја науке. Резултате које добија поставља јавно на интернет тако да се подацима могу користити сва заинтересована лица. Чињеница да не постоји никакав конкретан резултат његовог истраживања није од значаја будући да се научна истраживања не морају увек завршити успешно. Наводи да се скуп података које тужени створио може користити за тренирање вештачке интелигенције од стране комерцијалних компанија нису од значаја будући да је скуп јавно доступан свима, те се може употребити у било које сврхе. Поред тога истраживање које се врши од стране комерцијалних компанија је такође истраживање у смислу одредбе чл. 60с *UrhG*. Суд заузима становиште да је једино релевантан карактер истраживања које се мора спровести у научне, а не комерцијалне сврхе, док извори финансирања и организација лица које врши истраживање није од значаја. Некомерцијални карактер истраживања је јасно потврђен чињеницом да је скуп података био бесплатно и јавно доступан свима који намеравају да га користе за истраживање. Тужилац није пружио довољно доказа да тужени истраживање обавља у сарадњи или по налогу комерцијалне компаније која њиме управља. Чињеница да су два члана тима туженог, који су истраживачи уједно и запослени код друге компаније комерцијалног карактера не доказује постојање одлучујућег утицаја на туженог. Такође, нису пружени докази да је некој од тих компанија омогућен преференцијални приступ спорном скупу података. Коначно износ од 5000 евра који је комерцијална компанија уложила у рад тужиоца не обезбеђује довољно средстава за одлучујући утицај у туженом, нити је доказано да је повезано са радњом рударња коју је извршио тужени.²³

Из свих наведених разлога суд је закључио да је радња репродукције коју је извршио тужени обухваћена изузетком из чл. 60d *UrhG*, због чега је тужбени захтев тужиоца одбио и обавезао га да плати трошкове поступка.

3. Анализа и последице одлуке

Суд је наведеном првостепеном пресудом дао своје тумачење на питања која су веома спорна у пракси. Пре свега, суд је појаснио да се изузетак прописан чл. 44a *UrhG* не може применити у конкретном случају. Ово је било мање више неспорно. Ограничења за рударење текста и података је управо и уведено будући да се уочило да ограничење из чл. 5. ст. 1. *InfoSoc* Директиве не може адекватно обухватити рударење текста и података нити било какву сличну обраду, будући да је ограничење јасно усмерено на умножавање које се врши од стране интернет провајдера и шире тумачење не би имало основа. Стога суд правилно закључује да нема места примени овог ограничења ни у овом случају, имајући у виду да процес умножавања ауторских дела није текао аутоматски, нити су подаци брисани аутоматски, што је на крају крајева остало и спорно.

²³ Исто, 3.

Међутим, у погледу примене одредбе чл. 44b *UrhG* суд је дао тумачење које није на јединствен начин прихваћено у теорији. Иако има много теоретичара који сматрају да скраповање, односно прикупљање ауторских дела ради тренирања вештачке интелигенције, представља исто што и рударење текста и података,²⁴ многи теоретичари се и не слажу са овим ставом. Наиме, рударење текста и података се спроводи у циљу прибављања информације, а по ставу једног броја аутора стварање нових уметничких дела од стране вештачке интелигенције се не може сматрати прибављањем информације.²⁵ Истина, је да је сама техника прикупљања података односно кравлинга слична рударењу текста и података.²⁶ Суд је, међутим, радњу туженог локализовао само на просто прикупљање података и истакао да се из околности случаја не може закључити да ли ће прикупљени подаци бити коришћени за тренирање вештачке интелигенције, као ни да ли то може бити успешно. По налажењу суда, слике су прикупљене само како би се испитало постојање корелације између описа слика на сајту и описа слика у постојећем скупу података на коме је тужени радио. Стога према оцени суда је несумњиво реч о рударењу текста и података. Треба пре свега рећи да суд није дао коначну оцену о томе да ли је целокупни процес тренирања генеративне вештачке интелигенције на ауторским делима обухваћен наведеним ограничењем, те је наведено питање остало отворено.²⁷ Међутим, на основу овако уског тумачења радње туженог као рударења текста и података у циљу изналажења наводне корелације доводи и до закључка суда да је такво коришћење ауторског дела у складу са нормалном употребом дела. Налазећи да није извесно да ће се наведени скуп података користити за генерисање нових уметничких дела, самим тим је преурањено закључити да би таква употреба била супротна нормалној употреби дела. Ограничавањем само на прву радњу у поступку тренирања вештачке интелигенције, суд је заправо радњу туженог успео да подведе под рударење текста и података, не утврђујући евентуалну намеру туженог у вези са тренирањем вештачке интелигенције, иако чињенично стање делимично упућује и на такав закључак.²⁸ Дискутабилно је колико се закључак суда може прихватити имајући у виду да је из околности случаја јасно да утврђивање наведене корелације између описа и слика у два скупа података не би могло сматрати крајњим циљем. Наведени скуп је прилично јасно формиран у циљу стварања парова слика и речи који се могу даље кодирати и користити за тренирање вештачке интелигенције. Својеврсна симплификација радњи туженог извршена од стране суда у циљу њиховог подвођења под одредбу чл.

²⁴ Leistner, M., Antoine, L., *нав. чланак*, стр. 10.

²⁵ Zhang, Y., *Kneschke v LAION: Are Text and Data Mining Exceptions a 'Get-Out-of-Jail-Free Card' for AI Training?*, *European Intellectual Property Review*, 47(9)/2025, стр. 530.

²⁶ Lim Saw, C., Zhi Yang Tan, B., *нав. чланак*, стр. 12.

²⁷ Leistner, M., Antoine, L., *нав. чланак*, стр. 4.

²⁸ Zhang, Y., *нав. чланак*, стр. 529.

44b ст. 1. *UrhG* се може у најбољем случају сматрати упитном. Иако стоји налажење суда да одредба чл. 53. *EU AIA* заиста упућује на ограничења за рударење текста и података, ово не мора несумњиво указивати да се скреповање у циљу тренирања вештачке интелигенције увек мора сматрати рударењем текста и података. Како се правилно наводи у теорији, рударење текста и података се такође врши применом вештачке интелигенције и одредбу чл. 53. *EU AIA* треба тумачити на тај начин. Истовремено се, међутим, признаје да је обим и ефекти обраде која се врши у циљу генеративне вештачке интелигенције заиста далеко већи у односу на класично рударење текста и података.²⁹ Ипак, ово не значи да ће свака обрада коју врши вештачка интелигенција бити сматрана уједно рударењем текста и података, већ је потребно испитати последице тог прикупљања.³⁰ Уколико крајњи циљ прикупљања није извлачење информација из текста, већ нешто друго, такво прикупљање се не може сматрати рударењем текста и података. Иако изоловано гледано у овој фази обраде јесте настала информација, односно скуп података, такве информације немају засебан значај за човека, већ су оне припремљене за даље фазе обраде од стране вештачке интелигенције. Суд је требало да то узме у обзир, а не да се ограничити на појединачну фазу како би чињенично стање уклопио у ограничење. Схватање по коме није могуће направити разлику између информације из ауторског дела и самог ауторског дела код дигитализованих дела, је такође веома упитно. Није јасно због чега суд сматра да је садржина неког ауторског дела исто што и порука коју то дело носи или представља. Дигитална форма притом не утиче на ту дихотомију будући да је ово подвајање, између семантике и синтаксе пре свега логично.³¹ Отуда је јасно да приликом скреповања долази до репродуцирања ауторовог оригиналног израза, а не само информација и чињеница из текста.³²

Даље упитан је закључак суда да изјава коју је дао правни следбеник туженог у општим условима може бити сматрана машински читљивом самим тим и адекватном забраном у смислу чл. 44b ст. 3. *UrhG*.³³ Уверење суда по коме наведену одредбу треба тумачити тако да се њоме врши балансирање интереса странака сматрамо у потпуности правилном. Овакво тумачење је и у складу са схватањима које је раније имао Суд правде Европске уније у погледу

²⁹ Dornis, T., *The Training of Generative AI Is Not Text and Data Mining*, European Intellectual Property Review, 47(2)/2025, стр. 71.

³⁰ Zhang, Y., *нав. чланак*, стр. 532.

³¹ Dornis, T., *нав. чланак*, стр. 68.

³² Lim Saw, C., Zhi Yang Tan, B., *нав. чланак*, стр. 7.

³³ Управо могућношћу да у потпуности забрани коришћење свог дела за рударење текста и података лежи главни аргумент због чега се и у случају генеративне вештачке интелигенције може сматрати да постоји нормална употреба дела, јер аутор остаје и даље у могућности да управља коришћењем свог дела. Leistner, M., Antoine, L., *нав. чланак*, стр. 14.

тумачења.³⁴ Ипак, сматрамо да је суд у свом *obiter dictum*-у мора узети у обзир и друге чињенице у погледу разматрања. Пре свега, треба узети у обзир системско и језичко тумачење одредбе чл. 4. ст. 3. CDSM Директиве, односно чињеницу да је законодавац изричито предвидео да ако је ауторско дело јавно доступно на интернету забрана мора бити дата у машински читљивом облику. Тумачењем *argumentum a contrario* јасно се може закључити да законодавац разликује два облика машински читљив и онај који је читљив људским језиком. Иако је тачно да се у обзир мора узети и технички напредак и да софтвери сада могу разумети и текст написан људским језиком, из језичког тумачења се јасно закључује да у ситуацијама када је ауторско дело јавно доступно на интернету забрана мора бити дата у другачијем облику него што је забрана дата људским језиком. Иако се може сматрати да тумачење суда не представља широко тумачење ограничења, већ тумачење у складу са развојем технике, делује крајње јасно да законодавац разликује два облика давања забране и да за ову ситуацију предвиђа машински читљив облик, као супротан забрани датој на људском језику. Тумачење суда заправо није шире од намере законодавца, већ управо супротно намери законодавца. Титуларни ауторског права су наведеном забраном стављени у знатно повољнији положај од лица које врши рударење текста и података. Управо инсистирање на машински читљивом облику се успоставља равнотежа интереса, будући да се не захтева од лица која врше рударење, да претходно „рударе“ и постојање забране кроз текст општих услова и слично. Осим тога, терет доказивања постојања валидне забране мора бити на носиоцу ауторског права. Тумачење наведене одредбе у корист носилаца ауторског права би довело и до отежаног развоја вештачке интелигенције, што се свакако настоји спречити.³⁵ Стога је неопходно изјавити забрану путем мета тагова или *robot.txt* фајла, који је признат од стране великих компанија као што је *Google* и који представља сигнал да са таквог сајта не треба прикупљати податке.³⁶ Ипак, у пракси се показало да *robot.txt* фајл не обезбеђује увек заштиту садржаја од свих лица која скупљају податке,³⁷ а такође носи са собом и негативне особине да сајтови који садрже наведени фајл бивају искључени из претраге претраживача, а такође он не спречава копирање које се врши као радња која претходи прикупљању.³⁸ Отуда је неопходно да се техника машински читљивих података даље развија и нађе адекватно решење, али поистовећивање машински читљивог и људског језика се бар за сада не

³⁴ Leistner, M., Antoine, L., *нав. чланак*, 19.

³⁵ *Исто*, стр. 23.

³⁶ Zhang, Y., *нав. чланак*, стр. 534.

³⁷ Тако је у одлуци Основног суда у Амстердаму (хол. *Rechtsbank Amsterdam*), *Media et al. v Howard Home*, C/13/737170 / HA ZA 23-690 DPG од 30.10.2024. године суд оценио да применом *robot.txt* фајла није изјављена забрана за прикупљања података са сајта за туженог, будући да су наведеним фајлом били обухваћени само одређени кравлери. Вид. Leistner, M., Antoine, L., *нав. чланак*, стр. 16.

³⁸ Lim Saw, C., Zhi Yang Tan, B., *нав. чланак*, стр. 15-17.

може сматрати адекватним. Једно од могућих решења јесте и формирања регистра забрана од стране *EUIPO*-а или Европске комисије, што би допринело правној сигурности.³⁹

Коначно, суд је крајње ограничено посматрао и позицију туженог када је реч о ограничењу за рударење текста и података у циљу научног истраживања у смислу чл. 60d *UrhG*. Суд у потпуности прихвата наводе туженог да представља непрофитно друштво које се бави научним истраживањем и који прикупљање података искључиво врши у недобитне сврхе, темељећи свој закључак првенствено на чињеници да је тужени резултате свог истраживања објавио и бесплатно учинио доступним јавностима свима који желе да је користе, занемарујући све наводе тужиоца о вези туженог са комерцијалним сектором. Суд ово чини супротно слову чл. 60d *UrhG*, имајући у виду да је наведеним чланом повезивање са комерцијалним сектором постављено тако да се искључи готово свака могућност везе са комерцијалним сектором. Ипак, суд је сматрао да будући да не постоји одлучујући утицај на туженог од стране комерцијалног сектора да се он може сматрати научноистраживачком институцијом. Овакво тумачење суда је изазвало широку научну расправу и замаглило питање веза које научноистраживачке организације могу имати са комерцијалним сектором.⁴⁰ С друге, стране суд није размотрио чињеницу да је, без обзира на то што је тужени учинио податке јавно доступним, веома ограничен круг лица која располажу адекватном техником и знањима која су потребна да се скупови података употребе. Отуда подаци без обзира што су јавно објављени могу бити употребљени само од стране релативно ограниченог круга лица, чиме им се посредним путем обезбеђује преференцијални третман. Поред тога врло је нејасно чему корелације као резултат истраживања туженог служе, ако не тренирању вештачке интелигенције, премда је суд сматрао да то није у домену оцене суда.

Наведена пресуда представља тек прву у овој области, али је веома значајна имајући у виду детаљну аргументацију коју се суд изнео. Сличне пресуде су донете пред холандским и мађарским судом, али оне нису непосредно везане за питање генеративне вештаке интелигенције. Истина је да је реч о првостепеној пресуди која тек треба да доживи своју проверу пред другостепеним судом, а у одлучивање ће неминовно бити укључен и Суд правде Европске уније. Ипак, њоме је постављен правни оквир и дато прво тумачење спорних ограничења за рударење текста и података. Стога је јасно да ће се даљи развој расправе на тему регулисања генеративне вештачке интелигенције готово извесно развијати у правцу који је постављен овом пресудом.

³⁹ Leistner, M., Antoine, L., *нав. чланак*, стр. 20.

⁴⁰ Zhang, Y., *нав. чланак*, стр. 531-533.

4. Закључак

Проблем регулисања генеративне вештачке интелигенције у оквирима ауторског права представља проблем који је сваким даном све интензивнији. Решење се мора тражити кроз међусобни дијалог свих заинтересованих страна и стварањем равнотеже тих интереса. Ипак, пресуда *Kneschke v. LAION* представља први корак у изналажењу решења које би било прихватљиво за све. Постоји више оваквих предмета, пред европским и судовима САД, али је Покрајински суд Хамбурга међу првима донео одлуку са опсежним и детаљним образложењем које је изазвало велико интересовање јавности. Оправдано је претпоставити да ће стручна јавност са пажњом пратити коначни исход овог спора који може пружити пуно у креирању решења за однос генеративне вештачке интелигенције и носилаца ауторског права.

Суд је у наведеној пресуди изнео став да се радње туженог могу подвести под рударење текста и података, из чега би се могло закључити да макар почетне фазе тренирања вештачке интелигенције могу бити обухваћене ограничењем за рударење текста и података. Овакав став је у делу теорије споран и мора доживети проверу од стране виших инстанци. Суд је радњу прикупљања података посматрао можда превише изоловано од процеса тренирања вештачке интелигенције, као засебну и самосталну, што му је омогућило да радње туженог подведе под предметни изузетак. Хоће ли овакав став опстати, остаје да се види.

*Nikola Milosavljević, Ph.D., Assistant Professor
Faculty of Law, University of Kragujevac*

GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE IS COVERED BY THE EXEMPTION FOR TEXT AND DATA MINING? – JUDGMENT OF THE HAMBURG DISTRICT COURT *LAION*

Summary

Generative artificial intelligence, as a form of artificial intelligence, represents one of the greatest challenges that copyright law has ever faced. The possibility of using artificial intelligence to create works of art that can rival works created by authors could lead to a complete collapse of human creativity and potentially change copyright as we know it. In the midst of these social changes, the Hamburg District Court (Landsgericht Hamburg) issued a first-instance judgment in the case Kneschke

v. LAION, a dispute between copyright holder and the company that is taking part in developing artificial intelligence. The analysis of this judgment, as one of the first of its kind, represents a significant source of knowledge in the field of intellectual property law, which is why it deserves great attention in comparative theory. In the following paper, the author will present the most significant elements of the judgment and conduct an analysis of it, and then try to predict the possible consequences that this judgment may lead to.

Key words: *generative artificial intelligence, copyright, LAION case, text and data mining.*

Литература

- Dornis, T., *The Training of Generative AI Is Not Text and Data Mining*, European Intellectual Property Review, 47(2)/2025.
- Zhang, Y., *Kneschke v LAION: Are Text and Data Mining Exceptions a 'Get-Out-of-Jail-Free Card' for AI Training?*, European Intellectual Property Review, 47(9)/2025.
- Leistner, M., Antoine, L., *TDM and AI Training in the European Union – From 'LAION' to Possible Ways Ahead?* GRUR International, 2025.
- Lim, S. C., Zhi Yang Tan, B., *Unpacking Copyright Infringement Issues in the GenAI Development Lifecycle and a Peek into the Future*, Computer Law & Security Review, 58, 2025.
- Murray, M. D., *Generative AI Art: Copyright Infringement and Fair Use*, SMU Science and Technology Law Review, 26(2)/2023.
- Napitupulu, P. A., Sinaga, C. A. F., Hasugian, A. L. P., *The Implication of Generative Artificial Intelligence towards Intellectual Property Rights (Examining the Multifaceted Implications of Generative Artificial Intelligence on Intellectual Property Rights)*, West Science Law and Human Rights, 1(3)/2023.
- Поповић, В. Д., *Ограничења ауторског и сродних права: препрека или подстицај развоју вештачке интелигенције*, Зборник радова: Вештачка интелигенција - изазови у пословном праву, Београд, 2024.
- Sag, M., *Copyright Safety for Generative AI*, Houston Law Review, 61(2)/2023.
- Henderson, P., Li, X., Jurafsky, D., Hashimoto, T., Lemley, A. M., Liang, P., *Foundation Models and Fair Use*, Journal of Machine Learning Research, 24(1)/2023.
- Widła, B., *Thou Shalt Not Conduct Research on Software? Text and Data Mining of Computer Programs in the Current EU Copyright Framework*. GRUR International, 74(1)/2025.
- Закон о ауторском и сродним правима, Сл. гласник РС, бр. 104/2009, 99/2011, 119/2012, 29/2016 - одлука УС и 66/2019, у даљем тексту ЗАСП.
- Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC, OJ L 130, 17.5.2019, pp. 92–125.

Directive 2001/29/EC of the European Parliament and of the Council of 22 May 2001 on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society, *OJ L 167, 22.6.2001, pp. 10–19.*

Urheberrechtsgesetz vom 9. September 1965 (BGBl. I S. 1273), das zuletzt durch Artikel 28 des Gesetzes vom 23. Oktober 2024 (BGBl. 2024 I Nr. 323) geändert worden ist.

Landsgericht Hamburg, *Kneschke v. LAION*, 310 O.22723 von 27.09.2024. (у даљем тексту *LAION*)